

AMI A FILMBEN MARADANDÓ

A „Régi és új” tanulságai

Csaknem három évtized választ el a film elkészültétől. Azóta forradalmi változások zajlottak le mind a filmnek — mint művészeti ágának —, mind az ábrázolt világnak, a szovjet falunak történetében. A némafilmet felváltotta a hangos, sőt ma már a képformátum újabb forradalma, tudatosabb kihasználása foglalkoztatja a film mestereit. Az expresszionizmus, a hősnélküliség, illetve a kollektív hős irányzata is letűnt, hogy helyet adjon a realista törekvéseknek. De Eisensteinnek ez a régi filmje — a történelemmé vált téma, a túlhaladott stílus, az elavult technika, a kopott kópia ellenére — megmaradt *újnak*. Olyan varázslatosan újnak és egyszerűnek, amilyenek csak a nagy művet őrzi meg az idő. Nyugodt lelkiismerettel elmondhatjuk, hogy a film — mint film — azóta se nyújtott többet se néma, se hangos, se kinevaszkóp, se semmilyen más formájában. A valóság képszerű megjelenítése azóta se érte el ezt a művészi erőt, a képzeletnek ilyen megragadó gazdagságát.

Valaki egyszer azt mondta, hogy a modern orosz irodalom Gogolj köpönyegéből bújít elő. Nos, ugyanúgy megállapíthatjuk, hogy Eisenstein képsorai kiindulópontját alkotják mindannak, amit azóta az orosz — és nemcsak az orosz — filmművészet produkált. Eisenstein életműve valahogy éppúgy bölcsője a modern filmművészetnek, mint ahogy Cézanne-é a modern festészetnek.

Mi minden szerepel Eisenstein kifejezőeszközeinek gazdag kelléktárában! Monumentális kompozícióit, akár Korda Sándor is megirigyelhetné, a fény csodálatos játékát a legraffináltabb francia rendezőknek sem sikerült felülmúlnia, nagyszerű típusaitól, és képsorainak gazdag szimbolikájától egyenes út vezet az olasz neorealizmus legjobb alkotásaiig, montázsainak sodró dinamizmusát és beszédességét olyan egymástól különböző remek alkotások élesztik újjá, mint a »Szállnak a

Szergej
Mihajlovics
Eisenstein

darvak», vagy a »Csatorna«. Míg egy Chaplin, egy René Clair — hogy a hasonló nagyokat említsük — önmaguknak törtek csapást remekműveik ormaira, Eisenstein egy egész művészet útját követte ki.

A *Régi és új*-ban találhatunk eszmei, dramaturgiai hibákat — mai rendező nyilván nem is vállalná a forgatókönyv megfilmesítését — vitatkozhatunk az expresszionizmus túlságaival és egész szemléletével, de ami alapvető Eisensteinben: a filmszerűség maradandó és vitathatatlan kincseshányója. És nemcsak — ahogy a közhelyes köztudat számon tartja — a tömegjelenetekben, a monumentalitásban, a montázsokban. Nemcsak az a jelenete feledhetetlen, amikor a traktor a falu összes szekerét maga után vontatva, mint valami ellenállhatatlan erő — a gépesítés — jelképe vonul végig a falun. A mexikói népelet ihletett feltárója is erőreveti árnyékát az elmaradt orosz falu finom meglátásokban gazdag és erőteljes megjelenítésében. Felejthetetlenül tudatunkba vésődnek olyan képsorok, mint a parasztok megrázó zarándok-útja és feltárója is előreveti árnyékát az elváló testvérek pusztító osztozkodása. De aligha alkották meg azóta is a bürokrácia gyilkosabb szatiráját, mint Eisenstein ebben a filmjében. Az írógép — amely az egész vászonnfelületet betölti — valósággal a bürokrácia gépezetének szimbólumává válik.

Más filmrendezőnek művészi ötletei vannak. Eisensteinnél a filmszerű kifejezés külön nyelv, amelyre mindent lefordít. Ami más filmeknél művészi telitalálat, lelemény — az nála törvény. Egy új világ törvényszerűsége.

GYERTYÁN ERVIN